

Bakı şəhərində göstərilən narkoloji xidmətinin xarakteristikası

P.P.Məmmədov ¹

¹ Respublika Narkoloji Mərkəz

Açar sözlər: narkoloji xidmət, psixotrop maddələrin təsiri, naromaniyanın gizlilik dərəcəsi

Tədqiqatın aktuallığı. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının «Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» [5,6] və «Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında» [3, 4] qanunları əhaliyə narkoloji yardımın göstərilməsi qaydasını müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının «Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında» qanununun 5.6 maddəsinə əsasən, narkotik asılılıqdan müalicənin anonimliyinə dair zəmanət xəstələrin dövlət narkoloji mərkəzlərinə müraciətinin sayının artmasına və narkomaniyanın gizlilik dərəcəsi səviyyəsinin azalmasına səbəb olmuşdur. Hal-hazırda, Respublika hökuməti tərəfindən bu cür yardım qaydasını və onun əlçatan olmasını müəyyən edən müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir. Lakin, anonimlik şəraitində epidemioloji tədqiqatların keçirilməsi və remissiya göstəricilərinin analizi ilə bəzi problemlər yaranır. Həmçinin narkotiklərdən asılılıq üzrə müalicə kursu almış xəstələrə ənənəvi dinamik dispanser nəzarətinin həyata keçirilməsi və onların residiv əleyhinə tədbirlərlə əhatə olunması da çətinləşmişdir.

Tədqiqatın nəticələri və müzakirəsi. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi psixotrop maddələrdən asılılıqdan əziyyət çəkən şəxslərə yardımın göstərilməsinə istiqamətləndirilmiş müəyyən addımlar atır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının SN 1 sentyabr 2000-ci il tarixli 119 sayılı əmri ilə, narkoloji xidmət sərbəst xidmət olaraq təsdiq edilmiş və psixiatrik xidmətdən ayrılmışdır, tibbi ixtisaslar strukturuna isə "həkim-narkoloq" ixtisası daxil edilmişdir. Azərbaycan Respublikası SN 14 iyul 2011-ci il tarixli 63 sayılı əmri ilə, Respublika

narkoloji dispanseri Respublika Narkoloji Mərkəz olaraq yenidən təşkil edilmişdir. Lakin, hal-hazırda, mövcud olan narkoloji xidmət narkotiklərdən istifadə vəziyyəti ilə tam adekvat deyil və bu xidmət işinin göstəriciləri problem miqyasına uyğun deyil, narkomaniyanın yayılma dərəcəsi göstəricilərindən, narkotiklərdən istifadə modellərinin və növlərinin genişlənməsindən geridə qalır. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, psixotrop maddələrdən asılılığa, əlverişli narkomaniyaya və narkotik (psixotrop) vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı aparılan mübarizə daim dövlətin diqqət mərkəzində olmaqla, insanların sağlamlığına və mənəviyyatına sarsıdıcı zərbə vuran bu kimi halların aradan qaldırılması üçün kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş, hüquqi və inzibati islahatlar aparılmış, təbliğat işləri genişləndirilmiş, profilaktik tədbirlərin səmərəliliyi artırılmışdır. Ölkə ərazisində narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı aparılan mübarizə sahəsində hüquqi məsələləri tənzimləyən qanunvericilik bazasının yaradılması və bu bazanın dəyişən şəraitə və tələblərə uyğunlaşdırılması Azərbaycan dövlətinin və müvafiq qurumların əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri olmuşdur. Belə ki, bu məsələ ilk dəfə "Narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Prezidenti – Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1996-cı il 26 avqust tarixli 485 nömrəli Fərmanında öz əksini tapmaqla, insanların sağlamlığının, rifahının və mənəvi-əxlaqi dəyərlərinin qorunması və narkomanlığa, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə ümumdövlət vəzifəsi kimi müəyyən edilmiş, həmçinin narkotiklərin qanunsuz

dövriyyəsi və narkomanlıqla mübarizə sahəsində dövlət siyasətinin strateji istiqamətləri dəqiq göstərilmişdir. Bu strateji kurs Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilərək, problemə dəyişən şəraitə və tələblərə uyğun yanaşılması dövlətin əsas prioritetlərindən birinə çevrilmiş, bu sahədə qətiyyətli mübarizənin təmin edilməsi məqsədilə sayca beşinci “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019-2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı” 22 iyul 2019-cu il № 1334 Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir [1]. Dövlət Proqramının məqsədi ölkədə narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, antinarkotik təbliğat, narkotiklərin qanunsuz alınması, narkomanlığa düşər olmuş şəxslərin müalicə edilməklə, sağlam həyata qaytarılması, müalicə-bərpa sahəsindəki fəaliyyətin müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılması, bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, cəza

tədbirlərinin səmərəliliyinin öyrənilməsi üçün elmi və praktik araşdırmaların aparılması, beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və digər geniş miqyaslı məsələlərdən ibarətdir. Bu dövlət proqramında ölkəmizdə narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlıqla mübarizə sahəsində dövlət tərəfindən narkomanıyanın birincili profilaktikasının strateji istiqamətləri müəyyən olunmuşdur.

Bunula yanaşı, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən narkomanlığa düşər olmuş şəxslərin müalicə və reabilitasiyası istiqamətində Respublikada Narkoloji Mərkəzini müasir texniki vasitələrlə, narkoloji xəstələrin aşkara çıxarılması üçün lazım olan ekspress testlərlə, müvafiq dərman preparatları ilə tam şəkildə təmin edir. Hal-hazırda, Bakı ş. narkoloji xidmətinin sərəncamında RNM-də 200 çarpayı mövcuddur. RNM-nin büdcə maliyyələşdirilməsi haqqında məlumatlar cədvəl 1-də təqdim edilmişdir.

Cədvəl 1
RNM-nin maliyyələşdirilməsi (manatla)

		2011	2012	2013	2014	2015
Cəmi		10273	10679	10875	11072	11417
Stasionar çarpayılar (miqdar)		200	200	200	200	200
1 illik xərclər	medikamentlər	302000	303450	305748	325705	309960
	qidalanma	169345	162562	158145	165613	149980
1 çarpayı-gün üçün faktiki xərclər, onlardan:		8.35	8.60	8.80	8.90	9.20
medikamentlər üçün		5,35	5,60	5,80	5,90	6,20
qidalanma üçün		3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Manatın 1 dollara olan məzənnəsi		0.78640	0.78500	0.78450	0.78310	1.5620
Stasionarda həkimlərin sayı	Mütləq sayı	13	13	12	13	13
	Hər 100 min əhali üçün	0,62	0,61	0,55	0,59	0,58
Ambulatoriyada həkimlərin sayı	Mütləq sayı	28	28	28	30	30
	Hər 100 min əhali üçün	1,34	1,32	1,30	1,37	1,36

Cədvəldəki məlumatlardan görünür ki, 5 il ərzində, Bakı şəhərində narkoloji xidmətin maliyyələşdirilməsində artım qeyd olunur, bu maliyyələşdirməyə o cümlədən medikamentlərə və qida məhsullarına çəkilən xərclər də daxildir. Belə ki, 2011-ci ildə sutkada bir xəstə üçün medikamentlərə çəkilən xərclər 5.35 manat, qida xərcləri 3.00 manat təşkil edirdisə, 2015-ci ildə bu göstəricilər 6.20 və 3.0 manat təşkil etmişdir. Lakin ABŞ dolları kursunun kəskin şəkildə artması ilə əlaqədar olaraq, son ildə dollarla ifadə edildiyi zaman medikament və qida xərcləri, 2011-ci illə müqayisədə, 2015-ci ildə 10.6 ABŞ dollarından 5.9 ABŞ dollarına qədər azalmışdır. Respublika Narkoloji Mərkəzində heroindən asılı xəstənin stasionar müalicəsinin orta müddəti (əsasən, detoksikasiya), 14-21 gün təşkil edir. Beləliklə, 2011-ci ildə bir nəfər bu cür xəstə üçün klinikada olduğu bütün müddət ərzində medikament və qida xərcləri təxmini 148.4 - 222.6 ABŞ dolları məbləğində nəzərdə tutulurdusa, 2015-ci ildə bu göstərici 82.6 - 123.9 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Qiymətləndirmələrimizə görə, heroin narkomanının bir kurs müalicəsi üçün tam medikament dəstəsinin dəyəri Bakı ş. qiymətləri çərçivəsində 250 ABŞ dolları təşkil edir. Bakı şəhərində stasionar narkoloji yardımını 13 həkim-narkoloq göstərir. Onlar RNM-nin müxtəlif şöbələrində çalışırlar. Bu göstərici hər 100 min əhali üçün hesablandıqda, 0.58 təşkil edir. Bu göstərici digər MDB ölkələrindəki, xüsusilə də Rusiya Federasiyasındakı (hər 100 min əhali üçün 0.39) [9] və Qazaxıstan Respublikasındakı (hər 100 min əhali üçün 0.4) [8] həkim-narkoloqlarla təmin edilmə göstəricilərindən çoxdur.

Bakı şəhərində narkotik istifadəçilərinin rəsmi statistikasına əsaslanaraq, müalicəyə olan tələbatı tam şəkildə qiymətləndirmək mümkün deyil, bu isə rəsmi qaydada qeydiyyata alınmış narkomaniya xəstələrinin sayı ilə qiymətləndirmə sayı arasındakı böyük fərqlə əsaslandırılır. Eyni zamanda, Respublika Narkoloji Mərkəzinə

stasionar yardım üçün müraciət sayı göstəriciləri narkotik asılılıqdan əziyyət çəkən şəxslərin sayının artmasını (demək olar ki, 4 dəfə) göstərir (2011-ci ildə – 250 xəstə, 2015-ci ildə – 1050 xəstə). Lakin, Bakı şəhərində Narkoloji xidmətin məcburi dispanser qeydiyyatı institutunu özündə saxladığına görə, narkotiklərdən asılı olanlar yardım üçün qorxaraq müraciət etmirlər.

Bakı şəhərində narkotik asılılığının ambulator müalicəsi iki ixtisaslaşdırılmış narkoloji müəssisədə həyata keçirilir: Respublika Narkoloji mərkəzində və şəhər narkoloji dispanserində. Bu narkoloji yardım növü 30 həkim-narkoloq tərəfindən göstərilir, bu isə, hər 100 min əhali üçün hesablandıqda, 1.36 təşkil edir, bu isə digər MDB ölkələrindəki həkim-narkoloqlarla təmin edilmə göstəricilərindən çoxdur. Dövlət tərəfindən anonim narkoloji yardımla əlaqədar zəmanət təmin edilir. Hal-hazırda, reabilitasiya proqramları, yüksək dərəcədə asılı olanlarla fəaliyyət əlçatmazdır, onları təşkil etmək və inkişaf etdirmək lazımdır. Bunu nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 2014-cü il 13.09 tarixdə 276 nömrəli qərarı ilə «Narkomanlığa düşər olmuş şəxslərin müalicəsi, reabilitasiyası və resosializasiyası üzrə Proqram»ını təsdiq etmiş [2] və Respublika Narkoloji Mərkəzinin nəzdində 20 çarpayılıq reabilitasiya şöbəsinin təşkili nəzərdə tutulmuşdur.

Məlum olduğu kimi, narkotiklərdən asılı olanların müalicəsinin effektivliyinin göstəricilərindən biri remissiyanın davam etmə müddətidir – bu, müalicə kursundan sonra, müalicə almış xəstənin təkrar narkotiklərdən istifadə etməkdən çəkdiyi müddətdir. 2011 - 2015 illərdə xəstələrin remissiyası analizini həyata keçirmiş RNM-nin məlumatlarına əsasən, remissiyanın 6 aydan 1 ilədək (2011-ci ildə – xəstələrin 19.6%, 2015-ci ildə – xəstələrin 21.7%) və 1 ildən 2 ilədək (2011-ci ildə – xəstələrin 8.4%, 2015-ci ildə – xəstələrin 11.6%) artması qeyd edilmişdir.

Yuxarıda qeyd edilmiş amillər və asan keçid,

narkotiklərin, xüsusilə də heroinin nisbətən aşağı qiyməti Bakı şəhərində narkomaniyanın olduqca sürətli şəkildə yayılmasına səbəb olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, ənənəvi opiatlardan fərqli olaraq, heroindən asılılığın formalaşması, epizodik istifadə mərhələsi həyata keçmədən, çox sürətli baş verir.

Narkoloji yardımın təşkilati formaları müəyyən dərəcədə xəstəliyin proqnozuna, formalaşmasına və yayılmasına təsir göstərir. Bakı şəhərində və ümumilikdə Respublika üzrə narkoloji xidmətin humanizasiya və yardımın əlçatan olması, xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması, xidmət çeşidlərinin genişləndirilməsi istiqamətində yenidən formalaşdırılması, habelə dövlət müalicə-profilaktika müəssisələrinin cəlbəciliyinin təmin edilməsi, yardımın məxfiliyinə və anonimliyinə dair zəmanətin verilməsi zəruridir. Yeni normativ-hüquqi sənədlərin hazırlanması yaxın gələcəkdə bu istiqamətdə xidmətin yenidən formalaşdırılmasını təmin edəcək, mürəkkəb sosial problem kimi narkomaniya ilə mübarizədə müəyyən rol oynayacaq:

Bu istiqamətdə strateji sənəd Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 22 iyul 2019-cu il № 1334 Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş sayca beşinci “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019-2024-ci illər üçün Dövlət Proqramı”dır [1]. Bundan əvvəlki və hazırkı Dövlət Proqramlarının icrası ilə bağlı Təhsil Nazirliyi tərəfindən qanun pozuntularına meyilli olan yetkinlik yaşına çatmayanların yaşayış yerləri, işlədiyi və təhsil aldığı inzibati ərazilər üzrə yerli icra hakimiyyəti və bələdiyyələr, polis orqanları, əmək kollektivləri və müvafiq komissiyalar arasında əlaqələrin genişləndirilməsi, onların narkomaniya ilə bağlı profilaktik tədbirlərlə əhatə olunması məqsədilə təhsil müəssisələrinin rəhbərlərinə müvafiq göstərişlər verilmiş, yerlərdə,

xüsusən də polis idarələrinin yetkinlik yaşına çatmayanlarla iş üzrə müvəkkilləri və tibb işçiləri ilə mütəmadi olaraq pedaqoji kollektivlərin görüşləri təşkil edilmişdir. Gənclər və İdman Nazirliyi tərəfindən respublikanın bir sıra şəhər və rayonlarında yeniyetmə və gənclərin asudə vaxtlarının səmərəli təşkil edilməsi məqsədilə “Sağlam həyat tərzi və reproduktiv sağlamlıq üzrə təlim vəsaitinin tanıtılması və yayılması layihəsi” həyata keçirilmiş, qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən icra edilən layihələr cərcivəsində lazımi cəp məhsulları hazırlanaraq, gənclər, idman idarələri və gənclər təşkilatları arasında paylanmışdır. Mudafiə Nazirliyi tərəfindən xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələrinin tədris proqramına sağlam həyat tərzi və narkomanlığın ziyanı ilə bağlı mövzular daxil edilmiş, şəxsi heyətlə aparılan tərbiyə işinin təşkili zamanı və keçirilən hüquq hazırlığı saatlarında narkomaniya və onun fəsadları barədə məlumat verilmiş, sənədli filmlər nümayiş olunmuşdur. Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti tərəfindən birincili hərbi qeydiyyatdan alınan gənclər və müddətli həqiqi hərbi xidmətə çağırılan vətəndaşlar arasında narkotik aludəçiliyi əleyhinə təbliğat işi aparılmış, çağırışa qədər yaş həddində olan vətəndaşlar barəsində aidiyyəti üzrə narkoloji dispanserlərə sorğular göndərilmiş, narkomanlıq xəstəliyi aşkar ediləcəyi təqdirdə müalicənin təmin edilməsi istiqamətində tibb müəssisələri ilə qarşılıqlı tədbirlərin görülməsi planlaşdırılmışdır. Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən narkomanlıqla mübarizə sahəsində maarifləndirmə işləri aparılmış, Ədiliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti ilə birlikdə yetkinlik yaşına çatmayanlar üçün Tərbiyə Müəssisəsində görüşlər olmuş, müəssisədə olan uşaqların cəmiyyətə inteqrasiyası, onların asudə vaxtlarının səmərəli təşkili, dünya görüşlərinin və intellektlərinin artırılması, fiziki inkişafının və sağlam həyat tərzinin formalaşdırılması, valideynləri ilə görüşlərin keçirilməsi, digər

ehtiyaclarının öyrənilməsi istiqamətində tədbirlər görülmüşdür. “Sağlam ailə sağlam gələcəyin təminatıdır” adlı layihə çərçivəsində şəhər və rayon qeydiyyat şöbələrinə nikaha daxil olmaq üçün ərizə ilə müraciət edən gənclərə sağlam həyat tərzini, nikaha daxil olan şəxslərin tibbi müayinəsinin əhəmiyyəti kimi məsələlər barədə izahat işləri aparılmış, “Reproduktiv sağlamlıq, nikahdan əvvəl tibbi muayinə”, “Sağlam həyat tərzini seçin”, “QİCS sağalmaz xəstəlikdir”, “QİCS analizini ver! Riski sifirə endir!” adlı bukletlər hazırlanaraq paylanmışdır. Milli Televiziya və Radio Şurası tərəfindən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlığa qarşı mübarizə tədbirlərinin kütləvi informasiya vasitələrində geniş işıqlandırılması, həmçinin bu sahədə maarifləndirmə işlərinin gücləndirilməsi məqsədilə cap materiallarının və sosial roliklərin hazırlanması kimi vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün teleradio yayımçılarına müvafiq tövsiyələr verilmişdir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında tədqiqat institutlarının əməkdaşlarından ibarət yaradılmış işçi qrupu tərəfindən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsi və narkomanlığın mənfi nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədilə maarifləndirici işlər aparılmış, Akademiyanın Fiziologiya İnstitutunda müvafiq tədqiqatlar aparılmış, ilk dəfə respublika üzrə narkotik vasitələrin yayılma arealını əks etdirən xəritə hazırlanaraq, xidməti istifadə üçün aidiyyəti qurumlara göndərilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası bir il ərzində narkomanlığa qarşı mübarizə istiqaməti üzrə 23 layihəyə 187.500,0 AZN vəsait ayırmış, layihələr əsasən Bakı, Şirvan, Hacıqabul, Salyan, Masallı, Lənkəran, Astara, Saatlı, Sabirabad, Bərdə, Yevlax, Qəbələ, Şəki, İsmayıllı, Göycay, Ağdaş, Tərtər, Ağcabədi, Quba, Qusar, Xacmaz, Oğuz, Gəncə, Tovuz və s. rayon və şəhərlərdə 75 təlim, 28 seminar, 30 digər tədbirlər keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Baş Nazirinin müavini, Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının sədri cənab Əli Həsənovun tapşırığına əsasən narkomanlığın cəmiyyətə və insanların sağlamlığına ziyanı barədə təbliğat aparılması məqsədilə və “26 iyun - BMT-nin Narkotiklərlə Mübarizə Günü” ilə əlaqədar Dövlət Komissiyasının işçi qrupu və digər aidiyyəti qurumlarla birgə bir sıra tədbirlər keçirilmişdir. Eyni zamanda, narkomanlığın zərəri barədə əhəlinin məlumatlandırılması məqsədilə Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının işçi qrupu tərəfindən hazırlanmış “Narkomaniyaya birlikdə yox deyək” adlı xüsusi loqo Nəqliyyatı İntellektual İdarəetmə Mərkəzinin 14 yerləşmə lövhəsində işıqlandırılmışdır. Bunlardan əlavə, “26 iyun - BMT-nin Narkotiklərlə Mübarizə Günü” ilə əlaqədar respublikanın bütün şəhər və rayonlarında “Narkomaniya gələcəyin bəlasıdır”, “Narkotiklərdən özümüzü qoruyaq”, “Gənclər narkotiksiz həyat namimə” və sair şuarlar altında silsilə tədbirlər keçirilmiş, tədbirlərdə yeniyetmələr, gənclər, müəllimlər və valideyinlər iştirak etmiş, narkotikin törətdiyi fəsadlar barədə müzakirələr aparılmışdır. Cəmiyyətin muxtəlif yaş təbəqələrindən olan insanlarla narkomaniya ilə mübarizə aparılmasının yolları, narkotik maddələrin zərərli olduğu bilindiği halda istifadəsinin niyə sürətlə artdığının səbəbləri haqqında müzakirələr aparılmış, iştirakçıların 75 faizi yeniyetmə və gənclər, 25 faizi isə orta yaşlı insanlar olmuşdur.

Səhiyyə Nazirliyi və Təhsil Nazirliyinin birgə “Narkotiklərə YOX deyək!” şuarı altında keçirdiyi kompaniyada, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin mütəxəssisləri ilə, Narkomanlığa və Narkotik Vasitələrin Qanunsuz Dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Dövlət Komissiyasının işçi

qrupunun mütəxəssisləri ilə keçirilən birgə təlimlərdə, İcra hakimiyyəti və polis şöbəsinin təşkilatçılığı ilə keçirilən tədbirlərdə Respublika Narkoloji Mərkəzinin mütəxəssisləri iştirak etmişdir. İV-infeksiyasının inyeksion narkotik istifadəçiləri (İNİ) arasında yayılmasının qarşısının alınması istiqamətində Respublika Narkoloji Mərkəzi ilə 2014-cü ildən başlayaraq vaxtaşırı işgüzar görüşlər keçirilir, aşkarlanan İNİ-lərin İV-infeksiyasına müayinəsi və göstəriş üzrə İV-li xəstələrin narkomanlığa müayinələri üzrə məlumat mübadiləsi və nəticələri müzakirə olunur. Gənclər və risk qrupu nümayəndələrinin müayinələrə cəlb olunmasında birgə tədbirlər həyata keçirilir. Təşkilati tədbirləri istiqamətində RQMM tərəfindən Respublika Narkoloji Mərkəzi, Bakı, Sumqayıt, Lənkəran, Mingəçevir şəhər narkoloji dispanserləri və bir sıra MRX-ın narkoloji kabinetləri nəzdində İV-ə könüllü müayinə və məsləhətləşmə məntəqələri təşkil edilmişdir (KMM). Səhiyyə Nazirliyinin internet saytında (www.health.gov.az), Respublika Narkoloji Mərkəzinin internet saytında (www.rnm.az), www.saglamliq.isim.az, “İnter.az” və “Media.az” internet kanallarında Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizə sahəsində aparılan işlər və bu bəlaya düçar olmamağın yolları barədə mütəmadi olaraq təbliğat aparılır. Narkomanıyanın zərərli tərəflərini əks etdirən profilaktik tədbirlərin keçirilməsi üçün lazımı texniki vasitələrlə təmin olunmuş, kinofilm, prezentasiya nümayiş etdirilir və həmin tədbirləri icra edənlərin peşəkarlığının artırılması üçün müvafiq təlimlər keçirilib.

Narkomanıyanın profilaktikası və onun terapiyası əhalinin sosial-mədəni xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə təşkil olunmalıdır. Profilaktik və terapevtik tədbirlər differensiasiyalı şəkildə, regionun sosial-demografik, iqtisadi, etno-mədəni xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə həyata keçirilməlidir.

Yekun. Əldə edilmiş nəticələrə əsasən, Bakı şəhərində narkomanıya xəstələrinə narkoloji yardımın təkmilləşdirilməsinin əsas istiqamətləri hazırlanmalıdır. İlk növbədə, respublika psixi sağlamlıq mühafizəsi proqramı hazırlanmalıdır ki, bu proqramda narkomanıyanın əhalinin etno-mədəni xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması ilə profilaktikası məsələlərinə xüsusi diqqət ayırmaq lazımdır. Bu proqramın yaradılması və həyata keçirilməsinə sadəcə həkim-narkoloqlar deyil, həmçinin tibbi psixoloqlar, müxtəlif sosial sektorda işləyən işçilər, təhsil nümayəndələri mütəxəssislər, dini xadimlər və ictimai təşkilatlar da cəlb edilməlidir. Əhalinin hər bir subpopulyasiyasında risk qruplarına xüsusi diqqət ayrılmalıdır, çünki burada xəstəliyə tutulma dərəcəsi yüksəkdir.

İlkin profilaktika proqramları differensiasiyalı olmalıdırlar və xalqın mədəniyyət anlayışını və dinini, milli tərbiyə və ailə münasibətləri ənənələrini, cinsini, yaşını, təhsil səviyyəsini və peşə mənsubiyyətini nəzərə almalıdır. Bu zaman, mütəxəssislər və aktivistlər narkomanıyanın artmasına və yayılmasına mənfi təsir göstərən, xüsusilə də, etnomədəni xüsusiyyətlərə malik olan (bizim əhalimiz üçün - uşaqların avtoritar stildə tərbiyə edilməsi, boş inancların yüksək dərəcədə yayılması, sosial nəzarətin aşağı səviyyədə olması, icma səviyyəsində antinarkotik davamlılıq amillərinin assimilyasiyası, öz somatik sağlamlığının vəziyyətinə qarşı düşüncəli münasibətin olmaması, intihar ehtimallarına qarşı səbirli münasibət və s.) amillərlə tanış olmasına diqqət verməlidirlər.

Narkomanıyanın ilkin profilaktikası zamanı, sosial nəzarətin rolunun artırılması üzrə tədbirlər görmək, yüksək dərəcədə asılı olanların, sosial-əhəmiyyətli şəxslərin və din xadimlərinin kompleks terapevtik tədbirlərdə, tibbi-sosial reabilitasiya proqramlarında və residiv əleyhinə tam dəstək tədbirlərinin, icma səviyyəsində sosial müşahidə proqramlarının həyata keçirilməsində aktiv şəkildə iştirak etməsini təmin etmək lazımdır.

Əhali arasında effektiv ilkin profilaktik tədbirlərin təşkil edilməsi və həyata keçirilməsi zamanı, bu layihələrin reallaşdırılmasında sosial-əhəmiyyətli şəxslərin, icma aktivistlərinin, dini xadimlərin iştirak etmələri xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu zaman, mütəxəssislər və aktivistlər narkomaniyanın artmasına və yayılmasına mənfi təsir göstərən, xüsusilə də, etnomədəni xüsusiyyətlərə malik olan amillərlə tanış olmasına diqqət verməlidirlər.

İkincili profilaktikanın həyata keçirilməsi zamanı, həkim-narkoloqlar bilməlidirlər ki, narkoloji yardımın təşkilati formaları müəyyən dərəcədə əhalinin sosial-demoqrafik və etnomədəni xüsusiyyətlərindən asılı olaraq həyata keçirilməlidir. Narkomaniya xəstələrinin, habelə bu patologiyanın yayılması üzrə yüksək risk qruplarının erkən diaqnostikası və aktiv şəkildə aşkar edilməsi üzrə işin gücləndirilməsi lazımdır. Residivlərin mövcud olmasına dair xəbərdarlıq işinin aktivləşdirilməsi və reabilitasiya proqramlarının, "zərərin azaldılması" proqramlarının, xüsusilə də xoşagəlməz xəstəlik proqnozu olan xəstələr arasında reallaşdırılması tələb olunur. Bu məqsədlərlə, respublikada tibbi-sosial reabilitasiya və resosializasiya xidmətlərinin yaradılması lazımdır. Həkim-narkoloqların və tibbi psixoloqların hazırlanması respublikada yaşayan əhalinin etno-mədəni xüsusiyyətlərinə, psixologiyasına və psixiki sağlamlığına dair biliklərə malik olmaqla həyata keçirilməlidir.

Həyata keçirilmiş tədqiqatlar təsdiq edirlər ki, narkoloji yardımın təşkilati formaları müəyyən dərəcədə regionun kliniki, sosial-demoqrafik və etnomədəni xüsusiyyətlərindən asılı olaraq həyata keçirilməlidir ki, bunlar, digərləri ilə yanaşı, xəstəliyin proqnozuna, formalaşmasına və yayılmasına təsir göstərirlər.

Yuxarıda qeyd olunanlara yekun olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, differensiasiyalı yanaşmaların Bakı ş. və Azərbaycan Respublikasının narkoloji təcrübəsində tətbiq

edilməsi narkomaniya xəstələrinin psixoprofilaktik, müalicə-diaqnostik və reabilitasiya yardımının effektivliyinin artırılması və əhalinin psixiki sağlamlığının möhkəmləndirilməsinə yatırım edilməsi üçün imkanlar yaradacaq. Biz N.A. Əliyevin və Z.N. Əliyevin [7] Azərbaycan Respublikası dövlət orqanlarının psixoaktiv maddələrin, xüsusilə də narkotiklərin istifadəsi səviyyəsinin azaldılması üzrə fəaliyyətinin daha çox aktivləşdirilməsi zərurəti haqqında fikirləri ilə razıyıq.

Maliyyə Mənbəyi: Məqalənin hazırlanmasında heç bir kənar maliyyə mənbəyindən istifadə edilməyib.

Maraqların toqquşması: Qeyd edilməyib.

ƏDƏBİYYAT:

1. "Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığa qarşı mübarizəyə dair 2019-2024-cü illər üçün Dövlət Proqramı" Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2013-cü il 22 iyul 2019-cu il № 1334 Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.
- 2.«Narkomanlığa düşər olmuş şəxslərin müalicəsi, reabilitasiyası və resosializasiyası üzrə Proqram» Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 2014-cü il 13.09 tarixdə 276 nömrəli qərarı.
- 3.«Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qənnunu, Bakı, 17 sentyabr 2001-ci il.
- 4.«Narkoloji xidmət və nəzarət haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 6 oktyabr 2015-ci il.
- 5.«Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 28 iyun 2005-ci il.
- 6.«Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan

Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 6 oktyabr 2015-ci il.

- 7.Алиев Н.А., Алиев З.Н. Современное состояние наркологической ситуации в Азербайджане по данным государственной статистики // Наркология, №11, 2015, с 15-20.
- 8.«Мониторинг наркологической ситуации для Республики Казахстан». Аналитический отчет, Павлодар, 2015.
- 9.Корнилов Н.Г. Доклад антинаркотической комиссии «Об основных проблемах обеспечения населения Иркутской области наркологической помощью». Иркутск, 2011.